

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNING SANOGEN TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH: PSIXOLOGIK FENOMEN SIFATIDA

Qo‘chqarova Feruza Maxammatqosimovna

Qo‘qon universiteti Ta’lim kafedrası professori, p. f.b.f. d. (PhD)

Annotatsiya. Mazkur maqolada sanogen tafakkur tushunchasi, uning psixologik mohiyati va ta’lim jarayonida bolajak o‘qituvchilar uchun ahamiyati tahlil qilinadi. Sanogen tafakkur – bu shaxsning salomatligini saqlash va mustahkamlashga yo‘naltirilgan tafakkur shakli bo‘lib, u o‘qituvchilarning stressga chidamliligini oshirish, psixologik barqarorlikni mustahkamlash va kasbiy faoliyat samaradorligini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu maqolada sanogen tafakkurning nazariy asoslari, bolajak o‘qituvchilar orasida uni rivojlantirish metodlari hamda uni amaliyotga tatbiq etish masalalari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: sanogen tafakkur, psixologik barqarorlik, stress menejmenti, refleksiya, bolajak o‘qituvchilar, pedagogik psixologiya.

Abstract. This article analyzes the concept of healthy thinking, its psychological essence and significance for future teachers in the educational process. Healthy thinking is a form of thinking aimed at maintaining and strengthening the health of the individual, which plays an important role in increasing teachers' stress resistance, strengthening psychological stability and increasing the effectiveness of professional activities. This article discusses the theoretical foundations of healthy thinking, methods for its development among future teachers, and issues of its implementation in practice.

Keywords: healthy thinking, psychological stability, stress management, reflection, future teachers, pedagogical psychology.

Абстрактный. В статье анализируется понятие саногенного мышления, его психологическая сущность и его значение для будущих учителей в образовательном процессе. Саногенное мышление — форма мышления, направленная на сохранение и укрепление здоровья личности, играющая важную роль в повышении стрессоустойчивости педагогов, укреплении психологической устойчивости, повышении эффективности их профессиональной деятельности. В статье рассматриваются теоретические основы саногенного мышления, методы его развития у будущих педагогов, а также вопросы его практического применения.

Ключевые слова: саногенное мышление, психологическая устойчивость, стрессоустойчивость, рефлексия, будущие учителя, педагогическая психология.

Bugungi kunda ta’lim jarayoni o‘qituvchilardan nafaqat ilmiy-bilimiy salohiyatni, balki yuqori psixologik chidamlilik va stressni samarali boshqarish ko‘nikmalarini ham talab etadi. Pedagogning kasbiy faoliyati doimiy ijtimoiy muloqot, hissiy yuklama va yuqori mas’uliyat bilan bog‘liq bo‘lib, bu esa uzoq muddatli psixologik bosimni keltirib chiqarishi mumkin. Shu sababli, o‘qituvchilarda sanogen tafakkurni shakllantirish muhim hisoblanadi.

Sanogen tafakkur – bu insonning ruhiy va jismoniy salomatligini saqlashga qaratilgan tafakkur shakli bo‘lib, u shaxsning stressli vaziyatlarga moslashuvchanligini oshirish, ichki psixologik muvozanatni saqlash va salbiy ta’sirlarga qarshi turish qobiliyatini rivojlantiradi. O‘qituvchilar uchun bu ko‘nikma kasbiy charchash sindromining oldini olish, o‘quvchilarga ijobiy psixologik muhit yaratish va o‘zining hissiy holatini boshqarish imkoniyatini beradi.

Ushbu maqolada sanogen tafakkurning nazariy jihatlari, uning pedagogik faoliyatdagi ahamiyati hamda bolajak o‘qituvchilar orasida uni shakllantirish usullari tahlil qilinadi.

Sanogen tafakkur tushunchasi ilk bor sog‘liq psixologiyasi doirasida paydo bo‘lib, shaxsning hayot sifatini oshirish, ruhiy va jismoniy holatini yaxshilashga qaratilgan fikrlash usullari bilan bog‘liq bo‘lgan. Bu tushuncha shaxsiy psixologik resurslardan samarali foydalanish va o‘z-o‘zini boshqarish mexanizmlarini rivojlantirish orqali stress va salbiy hissiyotlarni minimallashtirish tamoyillariga asoslanadi. Sanogen tafakkurning asosiy komponentlari quyidagilardan iborat:

Hissiy-intellektual barqarorlik – bu insonning o‘z fikrlari, hissiyotlari va xatti-harakatlarini anglash, ularni muvozanatda ushlab va turli vaziyatlarda oqilona boshqarish qobiliyatidir. Bu qobiliyat insonning stressli yoki murakkab holatlarda hissiy ta’sirchanlikni kamaytirib, mantiqiy va ratsional qarorlar qabul qilishiga yordam beradi. Shuningdek, hissiy-intellektual barqarorlik o‘z-o‘zini tahlil qilish, atrof-muhitga moslashish va salbiy emotsiyalarni konstruktiv tarzda yo‘naltirish orqali insonning ruhiy farovonligini saqlashga xizmat qiladi.

Moslashuvchan tafakkur – bu insonning turli muammolarga moslashish, yangi sharoitlarga tez va samarali mos kelish hamda mavjud muammolarga kreativ va innovatsion yondashish qobiliyatidir. Bu tafakkur shakli insonning fikrlash doirasini kengaytirib, nostandart yechimlar topish, murakkab vaziyatlarni tahlil qilish va ularga ijodiy yondashish imkonini beradi. Moslashuvchan tafakkur shaxsning o‘z bilim va tajribalarini doimiy ravishda yangilash, o‘rganishga ochiq bo‘lish hamda dinamik o‘zgarishlarga mos ravishda fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Refleksiv tafakkur – bu insonning o‘zining ichki holatini chuqur anglash, fikrlari, hissiyotlari va xatti-harakatlarini tahlil qilish hamda ularni konstruktiv tarzda boshqarish qobiliyatidir. Bu tafakkur shakli shaxsga o‘z tajribasidan saboq chiqarish, ichki kechinmalarini tahlil qilish va kelajakdagi qarorlarini ongli ravishda qabul qilish imkonini beradi. Refleksiv tafakkur yordamida inson o‘z kuchli va zaif tomonlarini aniqlab, o‘zini doimiy ravishda rivojlantirish, psixologik barqarorlikni saqlash va murakkab hayotiy vaziyatlarga ongli yondashish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Ijobiy fikrlash – bu hayotga, kasbiy faoliyatga va turli vaziyatlarga optimistik yondashish, muammolarni yechish jarayonida konstruktiv qarashni saqlab qolish hamda salbiy tajribalarni o‘sishtirish va rivojlanish imkoniyati sifatida qabul qilish qobiliyatidir. Bu tafakkur shakli insonning motivatsiyasini oshirib, stressga chidamliligini kuchaytiradi, shuningdek, ish faoliyatida samaradorlik va ijodiy yondashuvni rivojlantirishga yordam beradi. Ijobiy fikrlash hayotning murakkab jihatlari bilan realistik, ammo umidbaxsh nazar bilan qarashni, muvaffaqiyatsizliklardan saboq chiqarib, ulardan yangi imkoniyatlar yaratishni ta’minlaydi.

Sanogen tafakkur o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatida stress va charchoqning oldini olishga yordam beradi va ularning ruhiy farovonligini ta’minlaydi.

O‘qituvchilik kasbi yuqori hissiy yuklama va stress bilan tavsiflanadi. O‘qituvchilarning turli psixologik holati, dars jarayonida yuzaga keladigan mojarolar, ota-onalar bilan muloqot va kasbiy talablarning yuqoriligi pedagogning ruhiy holatiga jiddiy ta’sir qilishi mumkin. Agar o‘qituvchi sanogen tafakkurga ega bo‘lmasa, stressli vaziyatlar uning sog‘lig‘iga salbiy ta’sir ko‘rsatib, kasbiy charchash sindromiga olib kelishi mumkin. Sanogen tafakkur esa quyidagi jihatlari bilan o‘qituvchilarga yordam beradi:

- Psixologik himoya – stress omillarining salbiy ta’sirini minimallashtirish;
- Hissiy moslashuvchanlik – salbiy tajribalarni konstruktiv qabul qilish va ulardan saboq olish;
- O‘z-o‘zini boshqarish – ichki resurslardan to‘g‘ri foydalanish va ruhiy muvozanatni saqlash.

Shu sababli, bolajak o‘qituvchilar orasida sanogen tafakkurni rivojlantirish ta’lim jarayonining muhim qismiga aylanishi lozim.

Bo‘lajak o‘qituvchilarning sanogen tafakkurini rivojlantirish uchun quyidagi metodlarni qo‘llash samarali hisoblanadi:

1. Refleksiya va o‘z-o‘zini anglash mashg‘ulotlari. Kundalik yuritish orqali shaxsiy tajribalarni tahlil qilish; Pedagogik holatlar bo‘yicha muhokamalar o‘tkazish; O‘z his-tuyg‘ularini kuzatish va tahlil qilish.

2. Stress menejmenti texnikalarini o‘rgatish. Nafas olish va relaksatsiya mashqlari; Kognitiv-bixevioral yondashuv orqali stressni boshqarish; Konfliktlarni konstruktiv hal qilish strategiyalarini o‘rganish.

3. Ijobiy fikrlash va optimistik dunyoqarashni shakllantirish. Ijobiy fikrlash usullarini rivojlantirish; Motivatsiya va maqsadga yo‘naltirilgan tafakkurni rivojlantirish; Hayotiy vaziyatlarga kreativ va moslashuvchan yondashuvni targ‘ib qilish.

4. Pedagogik psixologiya kurslariga sanogen tafakkur elementlarini kiritish. Bolajak o‘qituvchilarga emotsional intellekt va psixologik chidamlilikni rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni ishlab chiqish; O‘qituvchining stressga chidamliligini oshirishga qaratilgan amaliy mashg‘ulotlar tashkil etish.

Xulosa qilib aytganda, Sanogen tafakkur o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatida stress va emotsional charchoqning oldini olish uchun muhim omil hisoblanadi. Uni rivojlantirish pedagoglarning ruhiy va jismoniy salomatligini mustahkamlash, kasbiy samaradorlikni oshirish hamda o‘quvchilarga ijobiy ta’sir ko‘rsatishga yordam beradi. Shu sababli, ta’lim tizimida bolajak o‘qituvchilar orasida sanogen tafakkurni shakllantirishga alohida e’tibor qaratish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Лурия А.Р. Когнитивные процессы и личность. Москва: Наука, 1976.
2. Выготский Л.С. Психология развития человека. Санкт-Петербург: Питер, 2005.
3. Seligman M. Positive Psychology in Practice. New York: John Wiley & Sons, 2004.
4. Шамова Т.И. Современные подходы к развитию педагогического мышления. Москва: Академия, 2012.
5. Bandura A. Self-Efficacy: The Exercise of Control. New York: W.H. Freeman, 1997.